

Skutečné je to, co působí

HANA LIBROVÁ

V jednom z rozhovorů s Pavlem Taněvem v knize **Hřebci nepatří do guláše** říká biolog a filosof Stanislav Komárek: *Většina kreativních lidí má nějaký zdroj trápení v sobě samých, což je jaksi drží při čílosti a produktivitě.* To by bylo málo. Takový osten v nás především senzibilizuje vnímavost, prohlubuje vidění světa.

Právě díky příležitosti pochopit hlouběji děje kolem nás i v nás, ještě více než pro vtípnou hru s myšlenkami a se slovy, vydržme s napětím poslouchat, když Stanislav Komárek přednáší jakoby jedním dechem celou hodinu; ze stejné příčiny čteme se zaujetím jeho odborné knížky i romány, ačkoliv nás nešetří a nedělá v nich odstavce. Vůbec nejlépe Komárka pochopí ten, kdo zná jeho tvorbu básnickou (souborně vyšla loni znovu pod názvem *Mé polopouště* v nakladatelství Lubora Kasala). Jeho verše na mnoha místech připomínají obraznost a malbu téměř mallarméovskou, vycházejí však z konkrétní představy o povaze člověka a dneš-

ní společnosti a z věcného přírodovědného poznání.

Strach dřímá u aort... (Litanie) Tam za pluhem škobrtá hrabě Tolstoj a mužici se nahlas chechtají... (Narrenturm) Vlhne pyl v žlutých lilíích... (Teberda) ...chrómově žlutá je hořčice / s rudými chloupky na okvěti... (Vjezd do města). To jsou obrazy z básní, díky nimž můžeme lépe číst a pochopit Komárkovy esejisticky formulované odborné texty.

Předloni vyšla jeho kniha *Spasení těla: moc, nemoc a psychosomatika*, která provokativně pohlíží na praxi medicínsko-průmyslového komplexu. Promluvila z duše mnohým: těm, kteří jen s pochybnostmi svěřují svá těla nekončící pouti po rutinních přístrojových štacích, kteří se se zdráháním podvolují farmaceutickým terapiím, i těm, kteří s váháním ale nakonec přece vyhledávají alternativní léčitelskou pomoc. Oslovila přibuzné bezmocných stařenek ležících na odděleních pro dlouhodobě nemocné, ale i zdravé, kteří přemýšlejí o svém chtrání a o své konečnosti.

Těžiště Komárkovy tvorby však

tkví v promyšlení jiného vztahu mezi lidským a biologickým, například v knihách *Lidská přirozenost* (1998) či *Příroda a kultura* (2000). Dalek sociobiologické představy, že *člověk je jenom zvíře*, hledá s erudicí vědce a jemnou rozlišovací schopností básníka míru, v níž se lidské liší od zvířecího či – obecněji – od všeho živého. Kreativita není výsadou člověka. Jakýsi rozdíl spočívá v tom, že zatímco kreativita lidská je výrazněji zaměřená do vnějšího světa, živé organismy utvářejí kreativně především vlastní tělo.

Podobně je jednou ze základních funkcí a potřeb všech živých organismů sebevyjádření, sebeprezentace (nedošlo v hovoru s Pavlem Taněvem k neadekvátnímu posunu, když je sebeprezentace ztotožňována se sebestředností?). Touto stránkou přírodních bytostí se v duchu goetheánské tradice zabýval švýcarský biolog Adolf Portmann a do českého prostředí ji přenesl Zdeněk Neubauer, významný Komárkův učitel. Komárek portmannovskou větev biologické estetiky promyslel, propojil s jinými koncepty a píše o ní strhujícím způsobem.

Vychován dnešními variantami novověkých věd neumí se milovník přírody naplno radovat z květů a listů, z motýlích křidel, krovek brouků a ulit šneků. Když se těšíme z krásy přírodních tvorů, připadá nám, že jsme banální, podezíráme se, že jsme se nechali zmámit romantismem, snad se i trochu stydíme za pohled příliš povrchní. Sociologové nás upozorňují, že krása přírody je pouhým „sociálním konstruktem“; biologové nás poučují, že důležité není to, jak se nám příroda jeví, že skutečná, a to sobecká, podstata živých bytostí leží v chemismu buněk; laik, nevyzbrojený vědeckým poznáním a aparaturami do ní nemůže nahlédnout. Nemůže to být jinak? Je opravdu nepodstatné a náhodné, že nás přírodní tvorové svou krásou tolik oslovují? *Wirklich ist das, was wirkt* (skutečné je to, co působí), připomíná Komárek slova Jungova. Díky Komárkovu vedení se při vycházkách do přírody cítím vysvobozena z pocitu nepatříčnosti, který mi bere radost.

Téma kreativity a sebevyjádření Komárek spojuje s otázkou po niternosti, spontaneitě a tajemství. Na rozdíl od jiných biologů, zejména těch, kteří se věnují poznávání prostřednictvím experimentů, nepovažuje tajemství obsažené v přírodě za něco pro-

zatímního, co bude postupně vědou odhaleno, ale za něco neuchopitelného, nad čím nemůžeme mít teď ani v budoucnu kontrolu.

Jaké povahy je toto tajemství? V dnešní situaci si sotva lze klást takovou otázku abstraktně, jen pro akademické intelektuální poznání. Přiznám-li živým tvorům tajemství, niternost a spontaneitu, mění to přece, zostřuje můj pohled na chování lidí vůči přírodě. Přiznám-li přírodě tyto vlastnosti, má se prohloubit můj odsudek a moje zděšení nad nesmyslnou záhubou každého přírodního tvora, nad zánikem druhů? Nebo jde o niternost obecnější povahy, o nezničitelné tajemství kosmického rozměru, kterého se lidmi způsobená devastace sotva dotkne, jímž může být nevydařený a destruktivní druh dokonce eliminován?

Tyto patetické otázky si Stanislav Komárek neklade. Spíše se jim vyhýbá. Jisto je, že v jeho textech ochránářsky nařikavý tón nezaslechne. A katastrofický postoj potírá tak temperamentně, že zapomíná dobře pozorovat a místy se uchyluje k fabulaci. Nevím o tom, že by „ekologisté“ nedočkavě vyhlíželi katastrofu, jak tvrdí Komárek, že by do budoucna, či raději už dnes měli *starost o to, jak se včas zmocnit potravin, zbraní, žen a dobytka*. Taková charakteristika nesedí ani jako

hyperbolický obraz. Známe „ekologisty“ obstojně. Bývají to rodiče malých dětí, často lidé vkládající až naivní naději v příznivý účinek svého aktivismu. Komárek tu a tam obětuje empirii nápadu, originální myšlence. Tak se to nápaditým a výřečným autorům stává a nijak to nezmenšuje, často spíše posiluje chuť čtenáře přemýšlet.

Pavel Taněv:
Hřebci nepatří do guláše
Rozhovor s biologem a filosofem Stanislavem Komárkem

NC Publishing 2006
214 stran, cena neuvedena